
Pavle Ivić, Žarko Bošnjaković, Gordana Dragin,
Banatski govori šumadijsko-voždanskog
dijalekta, Prva knjiga,
Uvod i fonetizam
(Srpski dijalektološki zbornik 40),
SANU i Institut za srpski jezik, Beograd 1994, 419 str.

Vera Smole

Predstavitev monografije o glasoslovju banatskih govorov se osredinja na njen nastanek, saj je od začetka zbiranja gradiva pa do nastanka preteklo več kot 40 let. Zanimiva je zaradi tega, ker obravnava banatske (srbske) govore z nacionalno mešanega področja.

Monografija prinaša podrobno klasično obravnavo naglasa, vokalizma in konzonantizma govorov srbskih vasi v Banatu in delu severne Šumadije (vzhodno od Tise in v porečju Tamiša). To je področje, ki meri od severa proti jugu blizu 150 in od zahoda proti vzhodu do 50 km; po obsegu je približno tolikšno, kot ga zavzemata slovenska dolenska in štajerska narečna skupina skupaj. Terenske raziskave so bile opravljene v 53 vaseh (39 v Vojvodini, 13 v Romuniji, 1 na Madžarskem) s premori med letom 1948 in 1956 (Ivić), ponovno spet 1972 in 1973 (Ivić); gradivo se je dopolnjevalo tudi s pomočjo kasnejših magnetofonskih posnetkov (Ivićev prepis) in izpisom pisanih virov. Informatorji so bili neizobraženi kmetje, uporabljala se je metoda vezanega pogovora po potrebi s kombinacijo improvizirane vprašalnice, zapisovanje (tudi besedil) je bilo ročno. Obsežno gradivo se je začelo urejati šele leta 1979 v okviru projekta »Srpskohrvatski narodni govori« na Institutu za južnoslovenske jezike v Novem Sadu, ko sta bila prepis in urejanje gradiva poverjena tedanjima asistentoma Žarku Bošnjakoviću in Gordani Dragin, ki sta tekst v končni fazi tudi tehnično oblikovala. Analizo podatkov, zasnovo monografije in redakcijo besedila pa je opravil P. Ivić. Poleg opisa glasoslovja in naglasa v osrednjem delu najdemo v uvodu monografije tudi zgodovino raziskav teh govorov z izčrpano (popolno?) literaturo o teh govorih (vključno z romunske in madžarske strani) in seveda zgodovinski oris tega področja od srednjega veka dalje.

Obravnavano področje je izrazito nacionalno mešano, saj poleg Srbov živijo tu še Madžari, Romuni, Slovaki, Bolgari, na izpraznjena mesta banatskih Nemcev pa so po II. svetovni vojni prišli še priseljenci iz raznih krajev Jugoslavije. Pripadniki posameznih narodnosti živijo deloma v posebnih vaseh, deloma pa skupaj z večinskimi

Srbi v mešanih vaseh in mestih; prvo razbija celovitost srbskega narečnega teritorija, drugo pa nudi idealne možnosti za jezikovne interferences. Poleg matrinega jezika Nesrbi bolj ali manj dobro obvladajo tudi srbski jezik, medtem ko je dvo- ali večjezičnost Srbov sedaj manjša kot na začetku stoletja, ko so vsaj malo bolj izobraženi obvladali še nemščino in/ali madžarščino. Avtorji v novejšem času opažajo velik vnos elementov knjižnega jezika in odsotnost mestnih naddialektov oz. pokrajinskega pogovornega jezika, kar ponavadi prispeva tudi k ohranjanju vaških govorov v okolici.

Kljub bogatim možnostim sociolingvističnih obravnav je monografija zaradi specifičnosti raziskovalnih metod zasnovana samo dialektološko. Obravnava samo tipične banatske govore – prehodne govore pa že (zavestno) pušča ob strani; kot vzrok navajajo preobsežnost gradiva.